

Przesłanki wprowadzenia dwustopniowych studiów ekonomicznych w Polsce

Celem niniejszego komunikatu jest przedstawienie przesłanek na rzecz realizacji przez Polskę jednego z zasadniczych celów *Deklaracji Bolońskiej*, tj. upowszechnienia systemu organizacji studiów opartego zasadniczo na dwóch głównych cyklach/etapach: *licencjackim (undegraduate)* i *magisterskim (graduate)*; przy czym dostęp drugiego etapu wymaga ukończenia trwającego minimum 3 lata pierwszego etapu studiów. Przesłanki te można umownie podzielić na cztery grupy: polityczne, społeczno-ekonomiczne, naukowe i historyczne.

Przesłanki polityczne

Jak wiadomo, w dniu 19 czerwca 1999 roku ministrowie edukacji z 29 państw europejskich, w tym Polski podpisali w Bolonii deklarację zakładającą utworzenie do 2010 roku tzw. *Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego* – The European Higher Education Area¹, z jednoczesnym zachowaniem różnorodności kulturowej i językowej narodowych systemów szkolnictwa oraz zachowaniem autonomii szkół wyższych.

Deklaracja Bolońska była rozwinięciem postanowień *Deklaracji Sorbońskiej* z 25 maja 1998 roku, podpisanej przez ministrów edukacji z Francji, Niemiec, Włoch i Wielkiej Brytanii w trakcie jubileuszu 800-lecia paryskiej Sorbony, w której za celowe uznano - w obliczu procesów integracyjnych w Europie oraz wzrastającej konkurencji uniwersytetów pozaeuropejskich, głównie amerykańskich i rozwoju pozauniwersyteckich sposobów zdobywania wiedzy na poziomie wyższym – podjęcie dyskusji i działań umożliwiających porównywalność wiedzy i kwalifikacji zdobytych w różnych krajach i uczelniach, a także ułatwiających mobilność studentów i wykładowców oraz podnoszących jakość kształcenia.

Inicjatorami utworzenia *Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego* byli politycy, mający wsparcie Komisji Europejskiej. Polityczny i ekonomiczny wymiar integracji europejskiej został więc wzbogacony o wymiar edukacyjny, humanistyczny. Tym samym edukacja na poziomie uniwersyteckim została uznana za główny czynnik budowy w Europie nowoczesnego i demokratycznego społeczeństwa opartego na wiedzy.

W maju 2001 r. w Pradze odbyło się kolejne spotkanie ministrów edukacji, reprezentujących 32 sygnatariuszy (dołączyły: Chorwacja, Cypr i Turcja), na którym dokonano oceny przebiegu zjawisk integracyjnych w obszarze europejskiego szkolnictwa wyższego w ciągu dwóch lat od podpisania *Deklaracji Bolońskiej*. Z komunikatu opublikowanego po tym spotkaniu wynika, że stopniowa struktura studiów wyższych oparta na dwóch głównych cyklach – licencjackim i magisterskim została już przez niektóre kraje adoptowana, a wiele

---

¹ The European Higher Education Area. Joint declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna on the 19th of June 1999. <http://www.unique.ch/cre/activities/Bologna>

innych jest nią poważnie zainteresowanych². Kolejne spotkanie ministrów edukacji zaplanowane zostało na drugą połowę 2003 roku w Berlinie.

Polska, podpisując *Deklarację Bolońską*, wyraziła polityczną wolę włączenia się do budowy wspólnego obszaru europejskiego szkolnictwa wyższego, w tym do upowszechnienia dwustopniowej organizacji szkolnictwa wyższego. Jakkolwiek *Deklaracja nie ma charakteru bezwzględnie obowiązującego*, to jednak w obliczu bliskiego terminu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej trudno nie dążyć do integracji (kompatybilności) naszego systemu szkolnictwa wyższego z systemem europejskim. Jest to o tyle istotne, że cele *Deklaracji Bolońskiej* popierają zarówno europejskie organizacje zrzeszające uczelnie akademickie (European University Association - EUA) i szkoły wyższe nie mające statusu uczelni akademickich (European Association of Institutions in Higher Education – EURASHE), organizacje studenckie (National Unions of Students in Europe – ESIB), jak i międzynarodowe instytucje oraz stowarzyszenia zawodowe.

W tej sytuacji brak konwergencji polskiego szkolnictwa wyższego z systemami innych krajów europejskich mogłoby w dłuższej perspektywie okazać się dla nas zbyt kosztowny. Prawdopodobnie uwidoczniłyby się określone problemy z: porównywalnością wykształcenia, mobilnością studentów, udziałem w międzynarodowych programach badawczych oraz problemy z pozyskiwaniem dodatkowych środków na badania i wymianę zagraniczną.

Tak naprawdę te problemy powstają już dziś, o czym mogą m.in. świadczyć następujące słowa profesora Stefana Grzesiaka, wypowiedziane na poprzedniej ogólnopolskiej konferencji poświęconej kierunkom studiów ekonomicznych: "Od 10 lat prowadzimy w Uniwersytecie Szczecińskim wspólne studia polsko-niemieckie z informatyki ekonomicznej. Nasza dotychczasowa formuła współpracy z partnerem niemieckim musiała ulec zmianie ze względu na konieczność przejścia na dwustopniowy system studiów. Było to warunkiem dalszego finansowania tego projektu przez stronę niemiecką i zostało potraktowane jako absolutne minimum"³.

Z opracowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu *Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010* wynika, że nasz kraj „wypełni zobowiązania wobec Unii Europejskiej w zakresie dostosowania prawa, wydawania rozporządzeń, wymiany informacji, rozwiązań organizacyjnych zgodnie ze standardami UE oraz z tzw. procesem bolońskim”. Bliżej opisane jest to w siódmym celu kierunkowym działań MENiS, określonym jako „Harmonizacja w ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego”. Z punktu widzenia naszych zainteresowań szczególnie istotne są dwa stwierdzenie, że:

- cele *Procesu Bolońskiego* będą realizowane m.in. poprzez „dalszy rozwój studiów dwustopniowych”;

---

² Toward the European Higher Education Area. *Communique of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001*. Warto odnotować, że w marcu 2001 r. w Salamance odbyła się Konwencja Uczelni Europejskich nt. „Kształtujemy naszą przyszłość w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Zob. J. Woźnicki: Proces boloński. Forum Akademickie. Nr 4 /2001, s. 19. Ponadto w latach 2001-2002 Unia Europejska sfinansowała „Tuning projekt” – badania odwołujące się do ustaleń podjętych w Bolonii i analizujące zmiany w strukturze kształcenia w Europie (Tuning Educational Structures in Europe). Zob. Presentation „Tuning – A starting point for making changes in higher educations. Peder Ostergaard, The Aarhus School of Business, Denmark. W: Materiały (powielane) ogólnopolskiej konferencji: Kierunki studiów ekonomicznych w Polsce: stan obecny i propozycje zmian. 25-26 października 2002 r. SGH Warszawa. Organizatorzy: FPAKE, FEP, UKA.

³ *Kierunki studiów ekonomicznych - stan obecny i propozycje zmian*, pod redakcją Emila Panka. FPAKE, FEP, Warszawa 2002, s. 159.

- „działania te są wykonywane przede wszystkim poprzez autonomiczne uczelnie, natomiast rolą ministra jest wspomaganie ich poprzez: • zmiany legislacyjne, • kampanię informacyjno-promocyjną, • wprowadzenie mechanizmów stymulujących aktywną postawę środowiska akademickiego”.

Przesłanki społeczno-ekonomiczne

Wydaje się oczywistym, że polityczna deklaracja rządu polskiego oraz rządów innych krajów co do udziału w budowie *wspólnego europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego* związana jest bezpośrednio z procesami integracyjnymi i globalizacją rynków, w tym rynku pracy.

Włączenie się naszego kraju w *Proces Boloński* ma więc silny kontekst społeczny i już dziś coraz częściej jest niejako "wymuszane" przez samych studentów. Wzrasta bowiem nie tylko wymiana międzynarodowa w trakcie studiów, ale coraz więcej polskich studentów zainteresowanych jest pełnym cyklem studiów (I lub II stopnia) za granicą, i odwrotnie - cudzoziemców w Polsce. Obecnie w Polsce studiuje około 7 000 obcokrajowców, czyli około 4 % ogółu studentów (np. w Niemczech jest to kilkanaście procent). Istotne zwiększenie liczby obcokrajowców wśród naszych studentów nie wydaje się możliwe przy obecnym systemie studiów. Na przeszkodzie stoją nie tylko względy językowe, ale także zbyt długi, z reguły pięcioletni, okres studiów magisterskich. Z prawdopodobieństwem bliskim pewności można założyć, że dzienne 3-letnie studia licencjackie oraz 2-letnie studia magisterskie będą zdecydowanie atrakcyjniejsze dla obcokrajowców niż obecne studia pięcioletnie, i tym samym zmieni się na korzyść struktura osób studiujących w naszych uczelniach.

Mówiąc o przesłankach ekonomicznych warto przytoczyć stwierdzenie Jerzego Woźnickiego, że „Wymóg efektywności ekonomicznej w odniesieniu do instytucji akademickiej oznacza konieczność racjonalizowania kosztów przy utrzymaniu jakości kształcenia. Można to osiągnąć w wyniku zwiększenia efektywności wykorzystania dostępnych zasobów. /.../. Utrzymywanie rozpowszechnionego modelu jednolitych studiów magisterskich w warunkach coraz bardziej masowego kształcenia może prowadzić do obniżania się poziomu tych studiów, co oznaczałoby postępującą deprecjację dyplomu magisterskiego”⁴.

Wdrożenie studiów dwustopniowych powinno, jak się wydaje, sprzyjać:

- podniesieniu sprawności i terminowości studiów;
- uzyskiwaniu na studiach dziennych określonych uprawnień absolwenta studiów wyższych w krótszym terminie - 3 lat, a nie jak dotychczas w terminie 4,5 - 5 lat;
- podejmowaniu studiów na stopień magistra po pewnym czasie od ukończenia studiów licencjackich (np. po przerwie na: pracę zawodową, wyjazd na dłuższy staż zagraniczny, wychowanie dziecka itp.);
- mobilności studentów;
- zrównaniu (formalnemu) sytuacji studentów studiów dziennych i studiów zaocznych, na których studiuje ponad połowa ogółu studentów i to w zasadzie w systemie studiów dwustopniowych.

Warto odnotować, że po 1990 roku w Polsce dość szybko i w widocznym stopniu wykreował się dwustopniowy system kształcenia. O ile bowiem w 1990 roku na ogólną liczbę 52,3 tys. absolwentów (bez uczelni wojskowych i resortu spraw wewnętrznych) odsetek absolwentów

---

⁴ *Elastyczny system studiów dwustopniowych*, praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Woźnickiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, s.10.

jednolitych studiów magisterskich wynosił prawie 88 %, studiów zawodowych – blisko 8%, a uzupełniających studiów magisterskich – ponad 4 %, o tyle w 2000 roku wśród 260,3 tys. absolwentów dyplomy jednolitych studiów magisterskich miało tylko około 33%, dyplomy studiów zawodowych – ponad 46 %, a dyplomy uzupełniających studiów magisterskich – około 20 % absolwentów⁵. Ta sytuacja jest konsekwencją systematycznego spadku odsetka studentów jednolitych studiów magisterskich na studiach dziennych: z ponad 95% w roku akademickim 1992/93 do niecałych 72% w roku 2000/01, oraz na jednolitych studiach zaocznych - odpowiednio z prawie 58% do poniżej 23%⁶.

Jednym z najczęściej powtarzanych argumentów przeciwko dwustopniowości studiów jest to, że w społeczeństwie polskim i na naszym rynku studia wyższe kojarzą się tylko z dyplomem magistra. Tak było przez wiele lat, ale wprowadzenie studiów licencjackich, rozwój dwustopniowych studiów zaocznych i zdecydowany wzrost aspiracji edukacyjnych Polaków wyraźnie zmieniają te wyobrażenia. Z masowego charakteru studiów wyższych wynika, że dla wielu osób studia I stopnia mogą okazać się wystarczające na stałe (ze względu na ich predyspozycje edukacyjne) lub na pewien okres (związany z wykonywaniem pracy zawodowej lub sytuacją bytowo-losową). Ponadto realne potrzeby gospodarki również ulegają zmianie i w wielu zawodach oraz na wielu stanowiskach pracy wystarczy posiadanie wiedzy i umiejętności wyniesionych ze studiów licencjackich.

Przesłanki naukowe

Jak wiadomo środowisko akademickie odczuwa silną potrzebę modyfikacji obecnych standardów nauczania MENiS, tj. opracowanych kilka lat temu przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego minimalnych wymagań programowych dla poszczególnych kierunków studiów. Nowe rozwiązania powinny także odnosić się do studiów dwustopniowych. Do tej bowiem pory standardy nauczania MENiS dotyczą jednolitych studiów magisterskich oraz studiów licencjackich, natomiast pomijają uzupełniające studia magisterskie (2-letnie).

Naszym zdaniem istnieje kilka przesłanek natury naukowej przemawiających za wprowadzeniem takich studiów. Wśród nich można wymienić:

- większe możliwości opracowania zróżnicowanej oferty programowej, uwzględniającej predyspozycje kandydatów na studia i ich oczekiwania;
- możliwość lepszego reagowania na potrzeby rynku, w tym większe szanse uruchamiania pożądaných kierunków na 2-letnich studiach magisterskich;
- osiągnięcie międzynarodowej porównywalności wykształcenia (stopni/dyplomów);
- wzrost stopnia internacjonalizacji studiów (w tym większe szanse na uruchomienie studiów w języku obcym na 2-letnich studiach magisterskich niż na studiach jednolitych - pięcioletnich);
- możliwość pozyskiwania na dzienne 2-letnie studia magisterskie najlepszych absolwentów studiów licencjackich z innych uczelni;

---

⁵ Obliczenia własne na podstawie: *Szkolnictwo 1990/91*, GUS Warszawa 1991, s. 200; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2000 r.*, GUS Warszawa 2001, s. 28.

⁶ A.Buchner-Jeziorska, S. Macioł, *Polskie szkolnictwo wyższe w pierwszej dekadzie XXI wieku*. „Gazeta SGH” 2003, nr 170, s.11.

- możliwość intensyfikacji kształcenia na nowych studiach magisterskich w porównaniu z wyższymi latami (4 i 5 rok) obecnych jednolitych studiów magisterskich (w wyniku bardziej skonkretyzowanej i lepiej ukierunkowanej oferty programowej dla 2-letnich studiów);
- możliwość opracowania jednolitego (odpowiadającego sobie) programu kształcenia na dwustopniowych studiach dziennych i dwustopniowych studiach zaocznych;
- dla studentów możliwość reorientacji programowej kształcenia (wybór innego kierunku studiów na II stopniu);
- zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności polskiego szkolnictwa wyższego.

Chcemy tu jeszcze raz podkreślić, że przy dwustopniowej strukturze studiów chodzi o wydzielenie autonomicznych etapów (cykli) studiów. Dyplom studiów I stopnia ma bowiem uprawniać do ubiegania się o przyjęcie na studia magisterskie w różnych uczelniach, a nie tylko w macierzystej, jak też potwierdzać zdobycie określonej wiedzy i umiejętności przydatnych absolwentowi do podjęcia pracy. Z tego wynika, że nie wystarczy prosto podzielić programy jednolitych studiów magisterskich na dwie części, ale należy opracować nowe, stanowiące pewną samoistną całość, programy dla obu etapów studiów.

Przesłanki historyczne

Nasze zainteresowanie dwustopniową organizacją studiów wyższych dotyczy studiów ekonomicznych. Dlatego warto przypomnieć, że w swojej blisko stuletniej historii studia te parokrotnie były już dwustopniowe. W Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie - pierwszej uczelni ekonomicznej w Polsce, mającej od 1924 roku prawa akademickie do nadawania stopni magistra i doktora, studia były dwustopniowe, trwały 3 lata (6 semestrów), a od trzeciego roku nauki umożliwiały studentom specjalizowanie się w 5 kierunkach studiów: *handlowo-bankowym, skarbowym, samorządowym, konsularnym i ubezpieczeniowym*. W 1933 roku Wyższa Szkoła Handlowa została przemianowana na Szkołę Główną Handlową i w miejsce studiów dwustopniowych wprowadzono jednolite trzyletnie studia magisterskie⁷. W latach 1949–1950 przeprowadzona została pierwsza gruntowna reforma studiów ekonomicznych, która dotyczyła zarówno sieci szkół, jak i programów nauczania. Powstały wyższe szkoły ekonomiczne⁸, w miejsce zlikwidowanych prywatnych wyższych szkół handlowych, do których włączono kierunki ekonomiczne prowadzone na uniwersyteckich wydziałach prawno-ekonomicznych i w szkołach rolniczych. Jednocześnie wprowadzono dwustopniową organizację studiów ekonomicznych. Studia I stopnia miały charakter studiów zawodowych i trwały 3 lata. W takim trybie kształciły wyższe szkoły ekonomiczne. Studia dwustopniowe istniały w Szkole Głównej Handlowej, którą w 1949 r. przemianowano na Szkołę Główną Planowania i Statystyki. Ponadto od roku 1950 umożliwiono osobom pracującym zdobycie wyższego wykształcenia ekonomicznego w trybie studiów zaocznych. Kolejną reformę studiów ekonomicznych wdrożono już w 1954 r. Studia dzienne były już jednolite i przedłużone do 4 lat, z wyjątkiem kierunku handlu zagranicznego (4,5 roku) i kierunku inżynieryjno-ekonomicznego (5 lat), natomiast studia zaoczne i wieczorowe trwały 5 lat⁹. Późniejsze zmiany dotyczyły struktury kierunkowej studiów ekonomicznych i czasu ich trwania, natomiast nie odnosiły się do kwestii dwustopniowości tych studiów.

⁷ Były to studia bardzo intensywne, gdyż w ciągu 3 lat należało zaliczyć ponad 2600 godzin zajęć.

⁸ W: Częstochowie, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Szczecinie, Wrocławiu; a w Sopocie - Wyższa Szkoła Handlu Morskiego.

⁹ S. Macioł, *Kierunki studiów ekonomicznych w Polsce w latach 1924 – 2002*, Gospodarka Narodowa nr 1-2/2002, s. 91.

Czy studia ekonomiczne w Polsce mogą lub powinny być dwustopniowe?

Analiza tendencji rozwoju wyższego szkolnictwa europejskiego wskazuje, że zwłaszcza od 1999 roku szkolnictwo to dość wyraźnie zmierza w kierunku dwustopniowej struktury studiów¹⁰. W wielu krajach studia wyższe są już dwustopniowe lub mieszane: dwu/wielostopniowe i jednolite. W formie jednolitych studiów magisterskich prowadzone są, i prawdopodobnie nadal będą, głównie medycyna i prawo.

W zakresie ekonomii i biznesu dominują w Europie studia dwustopniowe (lub wielostopniowe). Taką organizację studiów ma m.in. zdecydowana większość uczelni należących do CEMS (np. London School of Economics, Erasmus University, Helsinki School of Economics, Universitat St. Gallen, Universite catholique de Louvain, a VSE w Pradze ma studia jednolite magisterskie i studia dwustopniowe)¹¹. Różnice między uczelniami w poszczególnych krajach dotyczą głównie czasu trwania studiów I stopnia (z reguły trwają one 3-4 lata) i studiów II stopnia (1-2 lata), treści programowych i związanego z tym charakteru dyplomu - o profilu zawodowym lub akademickim, oraz kierunków studiów¹². Generalnie obserwuje się tendencję do skracania okresu studiów I stopnia do 3 lat oraz prowadzenia studiów II stopnia z reguły w wymiarze 2 lat (tak, aby łączny wymiar studiów I i II stopnia wynosił 5 lat). Warto zwrócić tu uwagę, że *Deklaracja Bolońska* nie przesądziła długości studiów *graduate*, lecz jedynie studiów *undergraduate* - które mają trwać minimum 3 lata (co odpowiada 180 pkt. ECTS).

W Polsce od strony legislacyjnej istnieją już możliwości prowadzenia studiów dwustopniowych, albowiem *ustawa o szkolnictwie wyższym z dnia 12 września 1990 roku*. w artykule 4. ustęp 2. stanowi: „W uczelni mogą być prowadzone jednolite studia magisterskie, studia wyższe zawodowe i uzupełniające studia magisterskie”. Ponadto w Polsce od wielu już lat zdecydowana większość studiów zaocznych prowadzona jest w ramach dwustopniowej struktury studiów. Stąd też problem przejścia na dwustopniową organizację szkolnictwa wyższego dotyczy głównie studiów dziennych i uczelni państwowych.

Wszystkie państwowe uczelnie ekonomiczne prowadzą jednolite studia magisterskie w trybie studiów stacjonarnych. Niektóre z nich (np. SGH) umożliwiają studentom uzyskanie także dyplomu licencjata, przy czym jego posiadanie nie jest niezbędnym warunkiem do uzyskania dyplomu magistra. W kilku uczelniach - obok jednolitych dziennych studiów magisterskich - prowadzone są na niewielką skalę dzienne studia licencjackie i dzienne uzupełniające studia magisterskie. Taka sytuacja ma m.in. miejsce w AE w Katowicach na specjalnościach

---

¹⁰ Por. m.in.: P. Bielecki, *Struktura dyplomów w szkolnictwie wyższym krajów europejskich na tle zaleceń Deklaracji Bolońskiej*, w: *Dwustopniowa organizacja szkolnictwa wyższego (studia dzienne)*, praca zbiorowa pod red. A. Buchner-Jeziorskiej. ORSE SGH, Warszawa 2002 (raport z badań - maszynopis); A. Kraśniewski, B. Macukow, *Deklaracja Bolońska – i co dalej?*, Wkładka do miesięcznika Politechniki Warszawskiej nr 6/2002, s. 6; W. Kostrzewa-Zorbas, *Studia Europejskie w świetle tendencji w europejskim szkolnictwie wyższym i zaleceń międzynarodowych. Wnioski dla Polski*, Warszawa 2002, s. 11.

¹¹ P. Bielecki, *Struktura dyplomów...*, op.cit., s. 80.

¹² Z porównania dyplomów studiów typu uniwersyteckiego w Anglii i Francji wynika, że na poziomie I (first degree) w ciągu 3-4 lat można uzyskać dyplomy: BA - *Bachelor of Arts*, BCom - *Bachelor of Commerce*, BSc - *Bachelor of Science*; natomiast we Francji temu poziomowi I odpowiada dyplom *Licence*, na który składa się 2-letni program pierwszego cyklu (*premier cycle*): dyplom DEUG (Diplome d'études universitaires generales) oraz 1 rok programu drugiego cyklu (*deuxieme cycle*). Zaliczenie drugiego roku tego cyklu daje dyplom *Maitrise*, któremu w Anglii odpowiadają na poziomie drugim - dyplomy: MA - *Master of Arts*, MSc - *Master of Science*, BPhil - *Bachelor of Philosophy*. Źródło: Comparative analysis: French and British system. <http://www.egide.asso.fr/uk/guide/comprendre/comparaison/paralleuk.jhtml>

ubezpieczenia oraz *polityka społeczna*, na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – Filia w Jeleniej Górze na kierunku *ekonomia*, a także w AE w Krakowie na kierunku *towaroznawstwo*.

Z kolei w uczelniach niepaństwowych zdecydowanie dominują studia dwustopniowe. Wynika to z faktu, że początkowo uczelnie te otrzymywały zgodę tylko na prowadzenie studiów licencjackich, a dopiero później niektóre z nich uzyskiwały uprawnienia do prowadzenia studiów magisterskich. Mając takie uprawnienia, w pierwszej kolejności uruchamiały one uzupełniające studia magisterskie, aby przyjąć absolwentów swoich studiów licencjackich, a dopiero później proponowały także jednolite studia magisterskie.

Biorąc powyższe pod uwagę można zaryzykować stwierdzenie, że docelowo studia ekonomiczne w Polsce nie tylko mogą, ale raczej powinny być dwustopniowe.

Istotą dwustopniowej organizacji studiów jest to, że studia I stopnia (studia licencjackie) oraz studia II stopnia (studia magisterskie) stanowią, podobnie jak na studiach zaocznych, autonomiczne jednostki – cykle studiów. Każda z nich zakończona jest oddzielnym dyplomem. Dyplomy te mają odpowiednie znaczenie przy ich uznawalności w celach zawodowych i akademickich. Dla celów akademickich - do studiowania na II stopniu wymagane jest posiadanie dyplomu licencjata; z kolei dyplom magisterski uprawnia do studiów doktoranckich. Program studiów I stopnia i program studiów II stopnia nie musi pokrywać się z programem jednolitych studiów magisterskich, jeżeli te byłyby nadal prowadzone. Dyplomy magistra zdobyte na obu rodzajach studiów są jednak równoważne, z racji chociażby tego, że dyplom dwuletnich studiów magisterskich „zawiera w sobie” dyplom (i program) studiów licencjackich¹³.

Zakładając wprowadzenie dwustopniowych studiów ekonomicznych należałoby wcześniej odpowiedzieć na kilka podstawowych kwestii, które przedstawiamy w tabeli A. Należałoby również zdefiniować cele kształcenia na obu stopniach tych studiów, które - naszym zdaniem – mogłyby mieć następującą postać:

- celem kształcenia na studiach licencjackich o charakterze akademickim jest przekazanie gruntownej wiedzy ogólnoeconomicznej i podstawowego zakresu wiedzy kierunkowej oraz kształtowanie umiejętności niezbędnych absolwentom do podjęcia dalszych studiów (także za granicą) bądź podjęcia pracy zawodowej (m.in. dzięki nabytym umiejętnościom logicznego myślenia i stosowania narzędzi ekonomicznych). Studia I stopnia mają dostarczyć podstawową wiedzę z zakresu ekonomii, matematyki i metod ilościowych, informatyki, finansów i rachunkowości, podstaw zarządzania, prawa, polityki gospodarczej i społecznej, problematyki międzynarodowej¹⁴. Studia te pozwalają także dobrze opanować 2 języki obce.
- celem kształcenia na studiach magisterskich jest przekazanie gruntownej (pogłębionej) wiedzy z zakresu określonego kierunku studiów oraz kształtowanie umiejętności

---

¹³ Por. S. Macioł, M. Rocki, *Projekt uzupełniających studiów magisterskich w SGH (studia dzienne)*, w: *Dwustopniowa organizacja...*, op. cit., s. 152-157.

¹⁴ Według *Informatora* Fundacji Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych EPOQS (Warszawa, marzec 2002, s. 33, 42, 51) standardy akredytacyjne tej Fundacji, w zakresie podstaw kształcenia na wszystkich kierunkach ekonomicznych, obejmują: *makro- i mikroekonomię, podstawy zarządzania, matematykę i metody ilościowe, systemy informatyczne, prawo, przedmioty humanistyczno-społeczne, języki obce*.

niezbędnych absolwentom do podjęcia pracy zawodowej na rynku krajowym i zagranicznym, a także do podjęcia pracy na własny rachunek. Absolwent studiów magisterskich powinien nie tylko posiadać dobrą znajomość wiedzy kierunkowej, a także umiejętność krytycznej analizy, oceny i interpretacji zjawisk ekonomicznych. Studia II stopnia powinny też zapewnić integrację wiedzy z różnych dziedzin m.in. poprzez liczne zajęcia praktyczne (warsztatowe, gry, kejsy, projekty zespołowe, staże, praktyki zawodowe).

Uwaga końcowa

Naszym zadaniem nie było wyrokować w sprawie dwustopniowości studiów ekonomicznych, ale przedstawić najważniejsze przesłanki na rzecz wdrożenia - zgodnie z *Deklaracją Bolońską* - tej właśnie formy organizacji studiów wyższych. Mamy nadzieję, że poczynione przez nas uwagi będą potraktowane jako głos w dyskusji, która w efekcie doprowadzi do rozstrzygnięć korzystnych dla naszych studentów, gospodarki i środowiska akademickiego. Odwołując się tu do znanego przykładu z kolejnictwa i Rosji, nie powinniśmy doprowadzić do tego, aby nasze wyższe szkolnictwo ekonomiczne poruszało się po torach o innej szerokości niż pozostałych w krajach europejskich.

Tabela A. Podstawowe kwestie do rozstrzygnięcia przed ewentualnym wprowadzeniem dwustopniowych dziennych studiów ekonomicznych w Polsce

Kwestia	Możliwe rozwiązania
1. Charakter studiów	<ul style="list-style-type: none"> ➤ I i II stopień o charakterze akademickim ➤ I stopień o charakterze zawodowym, II stopień o charakterze akademickim ➤ I stopień o charakterze akademickim II stopień o charakterze zawodowym
2. Struktura dyplomów	<ul style="list-style-type: none"> ➤ I stopień o charakterze akademickim – dyplom licencjata ➤ I stopień o charakterze zawodowym – dyplom zawodowy ➤ II stopień o charakterze akademickim – dyplom magistra
3. Czas trwania studiów	<ul style="list-style-type: none"> ➤ I stopień: studia licencjackie, zawodowe – 3 lata ➤ II stopień: studia magisterskie – 2 lata
4. Regulacje prawne	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zmiana ustawy o szkolnictwie wyższym, w której zapisy o studiach zawodowych i uzupełniających studiach magisterskich są nieprecyzyjne (<i>np. studia licencjackie o charakterze akademickim traktowane są jako zawodowe</i>), a będą nieadekwatne do nowej sytuacji (<i>gdyż studia magisterskie to nie będą uzupełniające studia magisterskie</i>)
5. Praca dyplomowa licencjacka	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Praca pisemna, poza pracą magisterską, na studiach ekonomicznych jest pożądana, o czym świadczą liczne wypowiedzi nauczycieli akademickich.
6. Drożność między studiami I i II stopnia	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Egzamin dla absolwentów studiów licencjackich z innych uczelni i własnych studiów zaocznych ➤ Bez egzaminu dla absolwentów dziennych studiów w macierzystej uczelni (o ile bezpośrednio kontynuują naukę)
7. Kierunki kształcenia na studiach licencjackich	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ograniczona liczba kierunków studiów
8. Kierunki kształcenia na studiach magisterskich	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Większa liczba kierunków studiów niż na studiach licencjackich ➤ Przyznanie akademickim uczelniom autonomicznym prawa powoływania kierunków studiów, zwłaszcza magisterskich
9. Kontynuacja kierunku kształcenia	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pożądana, przynajmniej w zakresie studiów ekonomicznych. <i>W przeciwnym razie konieczne może być (lub będzie - dla nieekonomistów) uzupełnienie podstawowej wiedzy z danego kierunku ze studiów licencjackich</i>